

Eén lijn door de Zuivelbond

UITGEGEVEN DOOR DE
BOND VAN COOP. ZUIVELFABRIEKEN
IN FRIESLAND
TE LEEUWARDEN

Heruitgave van brochure in 1965 uitgegeven door

de Friese Zuivelbond

over de werkzaamheden van deze Bond

Een lijn door de zuivelbond

**uitgegeven door de bond van coöp. zuivelfabrieken
in friesland
te leeuwarden**

**Copy: P. Terpstra
Foto's: F. popken
Druk: N. Miedema & co
November 1965**

Versie [zhn] 2011-06-24

Gebouw van de Bond van Coöp. Zuivelfabrieken in Friesland

In een groot gebouw

Aan het Stationsplein in Leeuwarden trekt een bouwkundig tekenaar een lijn. De lijn is maar een heel klein onderdeel van een plan. Er moeten in het gebouw van de Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken véél lijnen worden getrokken, veel berekeningen worden gemaakt, veel besprekingen worden gevoerd eer een plan helemaal klaar is. En het maken van bouwplannen is maar één facet van het omvangrijke bondswerk.

In Warga zijn een kleine tachtig jaar geleden ook belangrijke lijnen getrokken. Rechte lijnen onder de woorden „Namen", „Woonplaats" en „Getal Koeijen" in de oprichtingsakte voor de eerste coöperatieve zuivelfabriek in ons land. En een heleboel minder rechte lijnen, waarmee de ondernemende boeren hun namen in de akte schreven: Jan Johannes Kooistra, Jan Klazes Boekema, Sybren Theunis Zwart en nog twintig andere. Met al die uiteenlopende lijntjes trokken ze samen één lijn vanuit het eenvoudige besef, dat twee sterker zijn dan een. De behoefte aan samenwerking die zij voelden is na deze eerste (in 1886 opgerichte) coöperatieve zuivelfabriek ook in andere delen van Friesland ontstaan en dat heeft er uiteindelijk toe geleid, dat de Bond vandaag de dag vanuit het gebouw aan het Stationsplein, het magazijn aan de Sneeker Trekweg en vanuit het laboratorium aan de Keizersgracht in Leeuwarden een zo veelomvattend werk voor de aangesloten zuivelfabrieken kan verrichten.

Een voordeel van f 596, -

In 1898 heeft de toen pas opgerichte Bond met de heer Halbertsma te Grouw een contract afgesloten voor de levering van botervaten. Het gevolg was dat over een periode van 9 maanden een voordeel werd behaald van f596,22. Niet veel, in onze ogen. Maar het was het begin van een ontwikkeling, die later zou leiden tot het besparen van enorme sommen voor de fabrieken en daarmee voor de boeren. Het eerste jaarverslag van de Bond vermeldt de gezamenlijke aankoop (voor de toen 43 fabrieken) van o.a. Engelse en Duitse steenkool, komijn, kaas- en boterzout, boenders, bezems en dweilen ...

Maar niet alleen het onmiddellijk in geld uit te drukken voordeel is van belang geweest. Vanaf het begin heeft men het samengaan benut voor het verbeteren van de zuivelprodukten. Dat dat niet overbodig was blijkt wel uit de verslagen van de eerste boterkeuringen, waarin de kolom „gebreken" door elke tegenwoordige zuivelfabriekdirecteur wel een beetje meewarig zal worden bekeken. Kwalificaties als „nat, bont en spekkig", „bitter, zeer slecht" en „zuur en ongezouten" waren niet van de lucht.

Tegenwoordig spreken de verslagen van de boterkeuringen een heel andere taal. De waardering wordt overigens niet alleen in taal, maar ook in metaal uitgedrukt. Van 1945 tot een met 1964 zijn aan de fabrieken 612 bronzen, 167 zilveren en 28 gouden medailles toegekend. De kwaliteit van de kaas werd in die periode bekroond met 17 gouden, 157 zilveren en 374 bronzen medailles.

Laboratorium aan de Keizersgracht

Niet te veel water, alstublieft

Voor de afdeling controle onderzoekt het laboratorium de kwaliteit van de z.g. retourprodukten, zoals de wei en de karnemelk, die naar de boerderij terug gaan. Het gebeurt wel eens, dat er teveel water in de karnemelk zit, al zal niemand kwaadaardig zeg-

gen, dat je maar weer eens ziet dat water goedkoper is dan karnemelk. Overigens kan de afdeling controle getuigen, dat de door het laboratorium vastgestelde kwaliteit van de retourprodukten gemiddeld steeds boven de normen, die door de Bond worden gesteld, ligt.

Voor de werktuigkundige afdeling is het laboratoriumonderzoek van koel- en ketelwater van belang. Dat moet ook aan bepaalde eisen voldoen want anders wordt het materiaal van de ketels aangetast.

Hekel aan verliezen

Ook in de coöperatieve zuivelwereld heeft men een hekel aan verliezen - en heus niet alleen aan financiële. Met de zoëven ook al genoemde afdeling controle werkt het laboratorium dan ook ijverig samen om zoveel mogelijk verliezen op te sporen.

Dat is een omvangrijk werk, want na het opsporen komt het verhelpen. De verliezen (en dan gaat het vooral om kwaliteitsverliezen) kunnen o.a. bij de bereiding en bij de opslag van de produkten worden voorkomen. En zo kunnen, in samenwerking met andere afdelingen, belangrijke technische adviezen worden gegeven.

Belangrijk is natuurlijk de vraag waar die adviezen terechtkomen. Het is prettig als in een bepaalde fabriek de oorzaak van bepaalde verliezen kan worden opgespoord en verholpen, maar belangrijker is nog, dat andere fabrieken, die dezelfde moeilijkheden hebben, ook van de verworven wijsheid kunnen profiteren.

Daarvoor zijn de directeurenvergaderingen. Eens in de twee weken komen de directeuren van de bij de Bond aangesloten zuivelfabrieken in het gebouw aan het Stationsplein bijeen en daar worden de voor hen belangrijke ervaringen van het laboratorium - evenals die van de andere afdelingen, natuurlijk verteld. Dergelijke bijeenkomsten zijn er trouwens ook voor speciale zuivelvaklieden als boteren kaasmakers.

Wekelijkse keuring van de boter

Kijk in het laboratorium

Eiwit - laboratorium

Het contact van het laboratorium met de fabrieken is - naast dat met de andere afdelingen van de Bond - van groot belang. Monsters, die aan de fabriek zijn onderzocht, kunnen ter controle naar het laboratorium worden gestuurd. Als het een bacteriologisch onderzoek betreft worden de monsters door iemand van het laboratorium zelfs opgehaald. Extra geld kost dat niet, want de Friese Bond gaat er van uit, dat niets de mogelijkheid om tot verbetering van de produkten te komen, mag remmen.

Zelf iets opbouwen

Dat is allemaal routinewerk, dat overigens altijd heel nauwkeurig vakwerk blijft. Maar heel belangrijk voor een laboratorium als dat van de Bond is ook de research, het zelf iets opbouwen. Voor opbouwen moet een basis zijn en die basis is de kennis, die verworven wordt door veel bij anderen te gaan kijken. Niet in de laatste plaats in het buitenland. De ervaringen moeten dan leiden tot een vorm, die passend is voor de eigen omstandigheden.

Op deze wijze is men bijvoorbeeld gekomen tot een zeer geslaagde vorm van mechanische kaasbereiding. Het huzarenstukje van het laboratorium is de methode ter bepaling van het eiwitgehalte van de melk, welke men, uitgaande van een bekend principe, geschikt maakte voor massa-onderzoek. De Friese fabrieken waren daardoor de eersten ter wereld, die de melk niet alleen naar het vet- maar ook naar het eiwitgehalte betaalden. Het laboratorium is er niet op uit, de ontdekking van nieuwe methoden en verbeteringen angstvallig voor de eigen fabrieken af te zonderen. Het principe is: „Als je octrooien en patenten wilt hebben dan heb je ook niet zoveel vrijheid om bij anderen te gaan kijken“. Soms dient het laboratorium naast het belang van de fabrieken en de daarbij aangesloten boeren rechtstreeks een algemeen belang.

Doorkijkje gemechaniseerde kaasmakerij

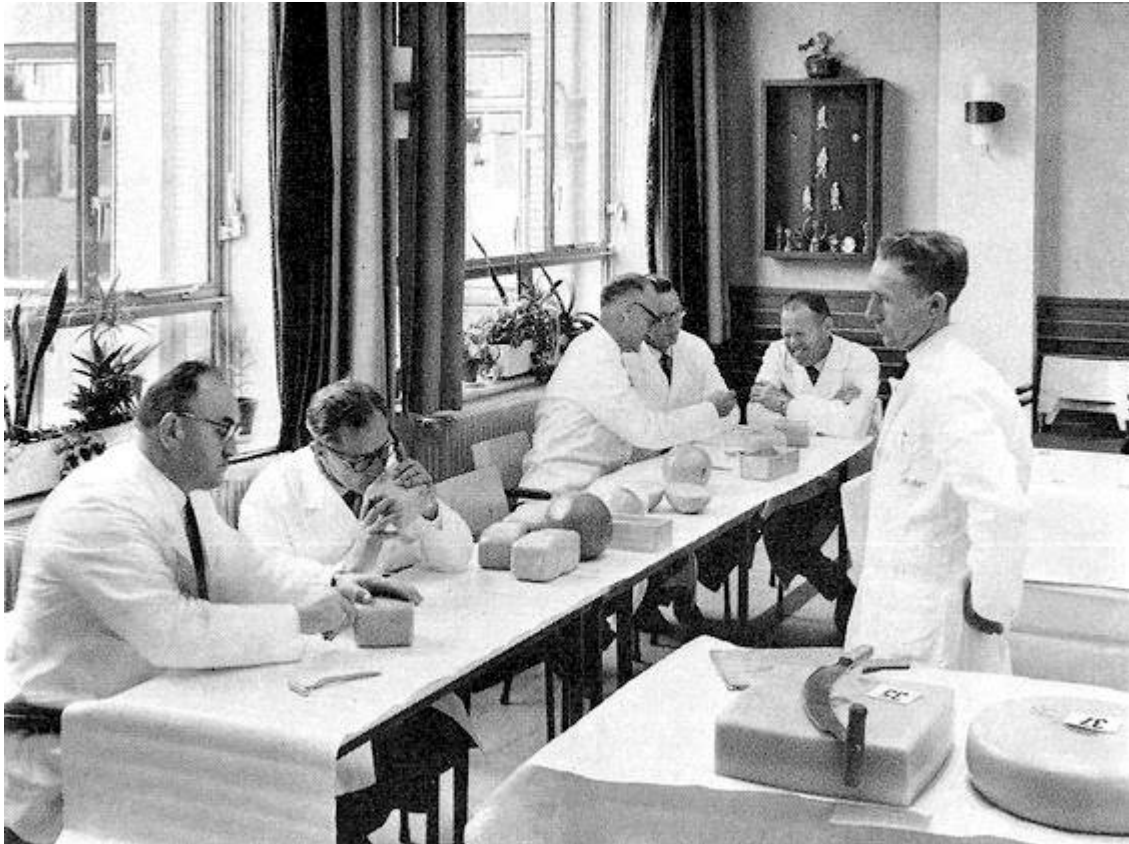

Monstername voor afvalwater

Dat is het geval met het afvalwaterlaboratorium. Het vuilwaterprobleem is in Friesland acuut; de verontreiniging van het boezemwater is nadelig voor leefklimaat, volksgezondheid en recreatie. Omdat de overheid eisen ging stellen aan het afvalwater, werkt het laboratorium juist op dit gebied samen met het provinciaal bestuur. Het probeert na te gaan hoe sterk de vervuiling is, die bepaalde fabrieken veroorzaken en het geeft adviezen over de wijze, waarop de vervuiling kan worden verminderd. Dat is voor de fabrieken belangrijk want wanneer een te sterke vervuiling van het water optreedt dan kan het treffen van een extra voorziening worden opgelegd door de overheid en die is dan meestal niet goedkoop. Fabrieken, die aangesloten zijn op een centrale riolering, kunnen, als zij veel vuil in het water afvoeren, extra worden aangeslagen. Behalve de algemene belangen dienen de activiteiten van het speciale afvalwaterlaboratorium dus de beurzen van de fabrieken.

Nooit te oud om te leren

De door de Bond georganiseerde boterkeuringen (wekelijks) en kaaskeuringen (tienmaal per jaar) leiden ook tot een vorm van voorlichting, die bewijst, dat men nooit te oud is om te leren.

Kwaliteits keuring van kaas

Na elke kaaskeuring komen de kaasmakers bijeen om het hunne op te steken van hetgeen de keurmeesters in hun wijsheid hebben vastgesteld. De botermakers komen voor hetzelfde doel viermaal per jaar bijeen. De medailles en diploma's welke beschikbaar worden gesteld zijn een sterke stimulans voor het verbeteren van de prestaties gebleken. Maar méér valt er natuurlijk nog te leren voor de „aankomende" krachten. Daarom heeft de afdeling onderwijs zo'n belangrijke taak. Er worden niet alleen vooropleidingscursussen van twee jaar voor toekomstige boter- en kaasmakers gegeven maar ook aan de opleiding van machinisten, controleurs, melkwinningsadviseurs, melkpoe-dermakers, melkontvangers, centrifugisten, boekhouders en zelfs aan chauffeurs (al hebben ze al een rijbewijs) wordt gedacht. In Leeuwarden staan leslokalen en het laboratorium er voor beschikbaar. De onderwijsafdeling belegt ook bijeenkomsten met gediplomeerden. Die nascholing is belangrijk, want ook in de zuivelwereld verandert er veel, tegenwoordig.

Laboratorium, leslokaal en fabriek mogen nóg zo belangrijk zijn, tenslotte komt de melk van de boerderij en daar heeft de Bond dus ook terdege mee te maken. Als de melk van een afwijkende kwaliteit is (men heeft tegenwoordig in de zuivel een vriendelijker terminologie dan vroeger) en het probleem kan door de fabriek niet worden opgelost, dan gaat men van Bondswege op de boerderij kijken. Het kan dan bijvoorbeeld belangrijk zijn om eens na te gaan hoe het er daar met de reiniging van de melkmachine

voorstaat. Een dergelijk onderzoek geschiedt steeds op verzoek van de fabriek en dat er vaak behoefte aan bestaat blijkt wel uit het feit, dat er dag aan dag een vaste kracht van de Bond langs de boerderijen trekt

De papiermolen

Die vaste kracht mag een zeer praktische werker zijn, er is natuurlijk bij het omvangrijke werk ook veel behoefte aan mensen, die geen geregelde bezoekers van zuivel-fabrieken zijn en misschien lang niet alle dagen een koe zien, maar die vanachter hun bureau waardevol organisatorisch en administratief werk kunnen verrichten. Behalve met werktuigen en materialen, flesjes en kaasboren heeft de Zuivelbond veel met papier en inkt te maken. De Bond heeft niet alleen een laboratorium maar ook een papiermolen.

Ponsafdeling voor centrale melkgeld administratie

Voor wie een hekel aan ambtelijke bemoeiingen heeft is het woord „papiermolen" nogal onsympatiek, maar de papiermolen van de Zuivelbond wordt door de fabrieken en de boeren daarentegen bijzonder gerespecteerd. Het Bondskantoor doet namelijk een grote hoeveelheid werk voor al die fabrieken en boeren tezamen en bespaart daarmee de betrokkenen veel rompslomp.

Dat gaat in deze tijd natuurlijk allemaal op de meest moderne wijze. Eigenlijk is het woord „papiermolen" voor ieder die het Bondswerk bestudeert meteen al een verouderd begrip, vooral als hij ziet hoe een computer - een mechanisch brein - feilloos het melkgeld berekent, daarmee vele ijverige en niet zonder kritiek door het leven gaande fabrieksboekhouders het werk uit de handen nemend.

Met belastingaangiften heeft de computer - die wel nauwkeurig werkt maar waarin men de „fijne kneepjes" nog niet heeft kunnen overbrengen - niets te maken.

Daar heeft de afdeling controle van de Bond zijn deskundigen voor. Ze behandelen de belastingaangiften van de aangesloten fabrieken en staan tot nu toe in hoog aanzien bij de Inspectie van de belastingen.

Een vooral tegenwoordig nogal belangrijke taak van de afdeling controle is het in samenwerking met andere bondsafdelingen verschaffen van berekeningen over de financiële voordelen van een concentratie tussen een aantal zuivelfabrieken. Elke bij de Bond aangesloten fabriek is autonoom maar dat wil niet zeggen dat elk, koste wat kost, tot in lengte van dagen zelfstandig moet blijven wanneer het bij elkaar voegen van enkele fabrieken in vrijwel alle opzichten gunstiger is. De praktijk heeft wel geleerd, dat verstandig redeneren niet alleen beslissend is; de betekenis van een zelfstandige fabriek voor een bepaalde streek wordt bij het nemen van de vaak moeilijke en soms jaren lang voorbereide beslissing steeds in aanmerking genomen.

Fabriekscommissie voor controle van de jaarrekening

De taal van de cijfers

De grote hoeveelheid cijfermateriaal die de Bond verzamelt, geeft een inzicht in de exploitatie van de fabrieken. Deze cijfers worden ieder jaar per fabriek uitgerekend en daarna worden ze aan de besturen van de fabrieken gezonden.

De fabrieken kunnen dan de cijfers van jaar op jaar met elkaar vergelijken en - wat ook interessant is - met de cijfers van andere fabrieken. De factoren, die de bruto-opbrengst en het melkgeld, dat men ontvangt voor de verkochte producten, bepalen, kunnen worden nagegaan en de eventuele tekortkomingen komen daarbij ook aan het licht. De directeuren van de fabrieken kunnen dan later met specialisten van de Bond praten over

de verbeteringen, die doorgevoerd kunnen worden. De melkprijs is natuurlijk ook belangrijk! Iedere twee weken wordt door de Commissie voor de melkprijsnotering bepaald, welke voorschot-melkprijs overeenkomt met de prijzen van de zuivelprodukten van de afgelopen periode, verminderd met een bepaald bedrag aan onkosten. Door deze commissie worden ook de prijzen voor de aan veehouders terug te leveren nevenprodukten vastgesteld.

Waar met cijfers en geld wordt omgegaan moet ook gecontroleerd worden. Er ontstaat een vertrouwen - zowel bij de fabrieken onderling als tegenover de fabrieksbesturen - als men weet, dat de controle goed is. En hiervoor komt men weer bij de afdeling controle van de Bond terecht. Deze doet overigens niet alles alleen; zo worden de administraties van de fabrieken steeds in samenwerking met commissies (elk bestaande uit drie leden van de fabriek) nagezien. Over de bevindingen wordt een rapport aan de voorzitter, de secretaris en de directeur uitgebracht en daarin wordt niet alleen aandacht geschonken aan de bedrijfsuitkomsten, maar b.v. ook aan te lang uitstaande vorderingen.

Tweemaal per jaar vindt onverwachte kas-, banken girocontrole plaats. Deze controle is bepaald niet droog accountantswerk, maar moet dus vooral gezien worden in het teken van het goede vertrouwen en de juiste verstandhouding. Maar de cijfers kunnen niet alles. Behalve een financiële, voeren de fabrieken ook een technische boekhouding. Het bestuur en de directie moeten de melk, die hen zo rijkelijk toevloeit tot een zo hoog mogelijke waarde brengen door de produktie en verkoop van boter, kaas, consumptiemelk, enz. Op de melkontvangst wordt de van de boeren ontvangen melk gewogen en bemonsterd, zodat precies kan worden nagegaan welke hoeveelheden melk (en vet) het bedrijf binnenkomen. In de verschillende afdelingen van de fabriek maakt men er dan de zuivelprodukten van. En natuurlijk moeten de totalen van de in iedere afdeling verwerkte melk en vet kloppen met de hoeveelheden, die zijn aangevoerd.

Ook binnen de afdelingen afzonderlijk wordt een balans opgemaakt van de ontvangen en in produkten verwerkte melk. De „vetbalansen" wijzen dan wel uit in welke afdelingen van het bedrijf winsten of verliezen aan melk (of vet, of beide) worden gemaakt. Het laboratorium van de fabriek bepaalt het vetgehalte van de melk, die door de boeren geleverd is. Maar een vetgehaltecontroleur van de Bond komt zo nu en dan een steekproef nemen en hij kondigt zijn komst niet aan. Dan blijkt wel of het vetgehaltebepaling in het fabriekslaboratorium op de juiste en meest nauwkeurige wijze geschiedt.

Zelfs in de beste families...

Zelfs in de beste families komen geschillen voor. De coöperatieve fabrieken en hun bond mogen dan uit een behoefte aan samenwerking zijn voortgekomen, onderlinge geschillen - waaraan zelfs een rechtspraak te pas komt - zijn er ook. En net als bij internationale conflicten vaak het geval is zijn het hier vooral de grensgeschillen, die soms eens de haren overeind zetten.

Elke zuivelfabriek heeft namelijk een eigen rayon. Er zijn zelfs grensregelingen, die de verschillende rayons nauwkeurig afperken. Maar toch niet zó nauwkeurig of twee fabrieken hebben (b.v. na het tot stand komen van ruilverkavelingen) wel eens ruzie over de vraag aan welke fabriek een bepaalde boer, die zijn melk aan een coöperatie wil leveren, nu moet worden aangesloten. Maar dan is er gelukkig de Commissie van Scheidslieden, die in hoogste instantie recht spreekt. En die uitspraken zijn bindend voor de fabrieken.

Ledenvergadering van de Friese Zuivelbond

Behalve grensgeschillen zijn er ook loonproblemen in de wereld. Ook in de zuivel komt het voor, dat de arbeiders iets meer willen verdienen dan de werkgevers wensen te geven. Dan moeten er dus - soms lange en spannende - onderhandelingen met de werknemersorganisaties worden gevoerd. Sedert de laatste oorlog doet de Bond dit samen met de andere werkgevers in de coöperatieve en particuliere zuivelindustrie.

Elke nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst vraagt veel werk. En dat vele werk komt - wat de zuivelwerkgevers betreft - dan voornamelijk terecht bij het secretariaat van de Bond, dat ook in meer algemene zin de fabrieken over het personeelsbeleid adviseert. Het secretariaat heeft overigens veel meer te doen. Het coördineert het werk van de verschillende afdelingen en brengt de richtlijnen, die het bestuur geeft, over op het bondsapparaat. Aan het hoofd van het secretariaat - en daarmee van het gehele bondsapparaat - staat de secretaris, die eens in de twee weken met de afdelingshoofden en enkele andere leden van de staf bijeenkomt, om te praten over de lopende werkzaamheden en over de nieuwe ontwikkelingen, welke zich op allerlei gebied voordoen. De secretaris vertegenwoordigt de Bond ook naar buiten, voorzover de bestuursleden dat niet doen. Hij is lid van de Koninklijke Nederlandse Zuivelbond (F.N.Z.), die een federatie van verschillende in ons land bestaande Bonden van Coöperatieve Zuivelfabrieken is.

Boven de Bondssecretaris staat het Bondsbestuur, dat gekozen is door de ledenvergadering. Deze ledenvergadering bestaat uit de besturen van de aangesloten fabrieken. Zij komt tenminste tweemaal per jaar bijeen om de belangrijkste zuivelproblemen te bespreken. Het secretariaat heeft ook een adviserende taak, vooral op organisatorisch, economisch en sociaal gebied. Het onderhoudt contacten met de aangesloten fabrieken maar legt ook contacten tussen die fabrieken. En tegenwoordig is hij herhaaldelijk bij concentratie van zuivelfabrieken betrokken.

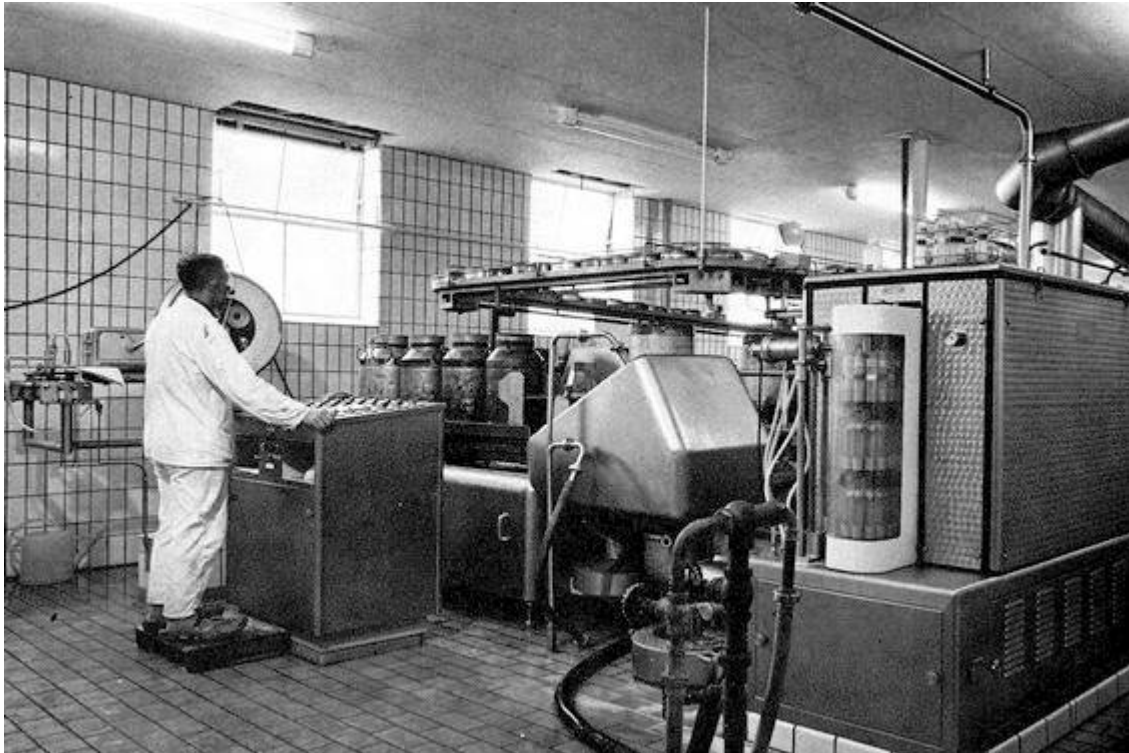

Magazijn aan de Sneekertrekweg

10 miljoen gulden in de huishoudbeurs

Wie de Bond als klant heeft is niet slecht uit want deze heeft ieder jaar zo'n f 10 miljoen in de huishoudbeurs. Voor het kopen van de honderden artikelen heeft men een speciale afdeling en die heet uiteraard de afdeling „aankoop". Met een scherp controlerend oog (waarbij immers het laboratorium behulpzaam is) worden de hulpstoffen en werktuigen voor de fabrieken gekocht en doorgeleverd. Soms gaan de aangekochte artikelen rechtstreeks van de leverancier naar de fabriek, maar vele soorten worden eerst ook opgeslagen en daar is veel ruimte voor nodig. Die de Bond aan de Sneekertrekweg in Leeuwarden heeft.

Van de f10 miljoen die de afdeling aankoop uitgeeft wordt ongeveer de helft aan werktuigen besteed. Een groot bedrag gaat er per jaar in de aanschaf van zout zitten. De Bond is één van de beste klanten van de Koninklijke Nederlandse Zoutindustrie.

Melkontvangst aan een zuivelfabriek

Goed gesmeerd

Het kopen van de zeer ingewikkelde en steeds van nieuwere mogelijkheden voorziene apparaten voor zuivelfabrieken is niet ieders werk. Geen wonder dus, dat de afdeling aankoop, die immers de helft van haar geld aan werktuigen besteedt, samenwerkt met een speciale afdeling. Deze afdeling werktuigkunde geeft niet alleen adviezen, maar zorgt ook voor de opstelling in de fabriek en de aansluiting op de netten. Zij controleert de werktuigen na de in bedrijfstelling en neemt allerhande ingewikkelde proeven. Als er nieuwbouw of verbouw van een fabriek aan de orde is werkt zij samen met de afdelingen zuiveltechniek, bouwkunde en bedrijfsorganisatie. De afdeling aankoop „bemiddelt” overigens niet alleen, maar heeft van verschillende dingen een eigen voorraad. Het inkopen van grote hoeveelheden drukt uiteraard de prijzen en maakt het gemakkelijker om op goede kwaliteit te letten.

De afdeling werktuigkunde heeft ook een uitgebreid onderhouds en smeerschema voor elke fabriek ontworpen zodat ook wat dat betreft alles gesmeerd kan lopen. Een andere taak van deze afdeling is het adviseren over alle werktuigen, welke door de fabrieken worden aangeschaft en het vastleggen van de verhouding tussen de fabrikant en de directeur. Er worden bestekken gemaakt van leiding- en elektrische netten en na levering en installatie van de werktuigen volgt nog een uitvoerige controle om na te gaan of alles in orde is. En pas als dat allemaal naar wens is verlopen kan de afdeling werktuigkunde een „accordbevinding” geven.

2 X Tekenkamer afdeling werktuigkunde

Een der aangesloten fabrieken

Wat de bedrijfsorganisatie betreft moet de zaak natuurlijk op rolletjes gaan. Na de tweede wereldoorlog is de Nederlandse industrie meer efficiency-bewust geworden en die ontwikkeling is bepaald niet aan de zuivelindustrie voorbijgegaan. De Bond heeft dan ook in 1950 een afdeling arbeidseconomie (thans bedrijfsorganisatie) opgericht. Deze afdeling streeft een zo efficiënt mogelijk gebruik maken van de menselijke arbeid in het productieproces na. Het opvoeren van de arbeidsproductiviteit in het bedrijf betekent een grotere welvaart voor de leden en voor het personeel van het bedrijf.

Een voorbeeld van de wijze, waarop dat wordt nagestreefd, is de invoering van planningen in de kaasmakerijen. Deze beogen een zo goed mogelijke verdeling van de werkzaamheden over het personeel. De planningen worden nog steeds gemaakt en verbeterd, ook al doordat de omstandigheden, waaronder de productie plaats vindt, vaak veranderen.

Men tracht ook het melkvervoer naar de fabrieken zo efficiënt mogelijk te regelen. Er wordt ook steeds meer aandacht geschonken aan een goede organisatie-structuur, die bij het groter worden van de bedrijven steeds belangrijker wordt. Het is interessant om op deze afdeling te zien hoe men met talloze lijntjes en draaddiagrammen berekent hoe de routes van het melkvervoer het best kunnen worden vastgesteld en hoe een opstelling van bepaalde werktuigen in b.v. een botermakerij de betrokken werkers het minst zal laten lopen. En ook hier geldt, dat de ene fabriek van de andere veel kan leren. Bij de bouw van een nieuwe fabrieksafdeling kan men gebruik maken van ondervindingen, welke in het verleden reeds zijn opgedaan.

Voor het leidinggevende personeel van de fabrieken worden kadercursussen gegeven.

1 miljard kg melk per jaar

De Friese coöperatieve zuivelfabrieken ontvangen jaarlijks 950 miljoen kg melk van ruim 16.000 veehouders met ongeveer 240.000 koeien. De fabrieken (voornamelijk de Coöperatieve Condensfabriek Friesland te Leeuwarden) kopen verder per jaar nog zo'n 150 miljoen kg melk bij van buiten de provincie Friesland. De coöperatieve zuivelindustrie verwerkt dus meer dan 1 miljard kg melk per jaar. Dat is één zesde deel van alle Nederlandse melk. De bondsfabrieken produceren per jaar 12,5 miljoen kg boter (13% van de landelijke produktie) en 70,6 miljoen kg kaas (35% van de landelijke produktie).

Ongeveer 350 miljoen kg melk wordt jaarlijks door de condensfabriek tot gecondenseerde melk en speciaalprodukten verwerkt, terwijl 61 miljoen kg bestemd wordt voor consumptiemelk en aanverwante produkten. Van de wei (het nevenprodukt van de kaas) wordt nog ruim 10 miljoen kg weipoeder bereid.

De produkten van de Friese zuivelindustrie worden geëxporteerd over de gehele wereld. Het werk, dat de verschillende afdelingen van de Bond - ieder op hun terrein in het belang van de aangesloten fabrieken en de daarbij weer aangesloten boeren-verrichtingen, is dus bijzonder belangrijk. De verschillende lijnen komen samen en gaan uit van de twee grote Bondsgebouwen: het hoofdgebouw aan het Stationsplein en het laboratoriumgebouw aan de Keizersgracht. Die beide gebouwen zijn ook „eigen werk"; ze zijn beide ontworpen door de afdeling bouwkunde, die in samenwerking met de werktuigkundige, de Zuiveltechnische en de Bedrijfsorganisatorische diensten ook voor de aangesloten fabrieken heel wat bouwplannen maakt. Een tijdje geleden had deze afdeling wel eens meer dan veertig plannen tegelijk onderhanden, maar nu herhaaldelijk samenvoegingen van fabrieken tot stand komen is dat aantal gedaald. Toch is er werk te over; fabrieken die samengevoegd zijn vragen ook weer nieuwe voorzieningen.

Naast al die ijverige afdelingen van de Bond moet er natuurlijk één zijn, die op de rust en de verpozing gericht is. Die bevindt zich in het gebouw aan het Stationsplein op de begane grond: het restaurant „Onder de luifel". Het is voor de laborant, voor de man die de lijnen trekt voor een nieuw fabrieksgebouw, voor hem die ijverig naar meer efficiëntie streeft, voor de fabrieksdirekteur die een vermoeiende vergadering gehad heeft, voor de kaasmaker die met zijn vrouw in de stad gewinkeld heeft, maar vooral ook voor al die anderen, die niets met de zuivelfabrikage te maken hebben maar wèl graag de zuivelprodukten willen consumeren.

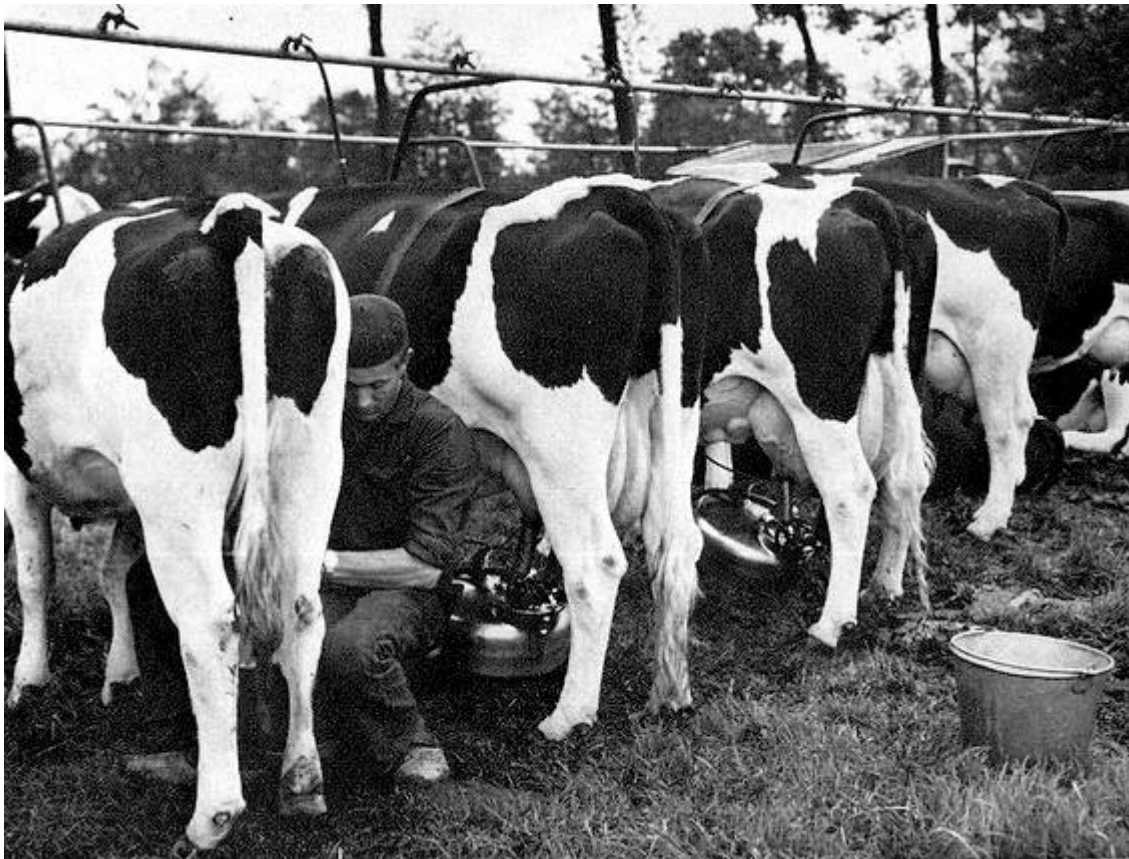
'Onder de Luifel' aan de Stationsweg te Leeuwarden

Onder de Luifel

Daar is „Onder de luifel" speciaal voor ingericht, al is er behalve een kaasomlet, een melkshake of een flesje Rivella ook wel een Duitse biefstuk of een gebakken tong te krijgen. Het is echt iets voor de fijnproevers, die op hun beurt ook wel eens lijntrekkers willen zijn. Zo zien we dus velerlei lijnen lopen door het werk van de Bond van coöperatieve zuivelfabrieken in Friesland. Lijnverbindingen met de fabrieken, richtlijnen voor de vervaardiging van een zo goed mogelijk produkt, maar vooral de rechte lijn, die wordt doorgetrokken naar de toekomst, opdat de welvaart van agrarisch Friesland verzekerd blijft.

Brood in de zuivel

De Friese coöperatieve zuivelindustrie biedt werkgelegenheid aan ongeveer 6000 personen. De ruim 16.000 veehouders ontvangen jaarlijks een bedrag van f 275 miljoen aan melkgeld. Naar de huidige waarde van algehele nieuwbouw een volledig nieuwe inrichting gerekend vertegenwoordigt de coöperatieve zuivelindustrie in Friesland een bezit van bijna 500 miljoen gulden. Dat is ongeveer f 30.000 per aangesloten veehouder. De zuivelindustrie is de belangrijkste industrie in Friesland; ruim 20 % van de bevolking is er nauw mee verbonden.

Melkerstijd